

Magiczny realizm prozy Gabriela Garcíi Márqueza: *Sto lat samotności*

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Film](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Małgorzata Gaszyńska-Magiera, *Po latach o boomie. Wokół serii „Proza iberoamerykańska”*, „Przekładaniec” 2010, nr 21, s. 196–197.
- Źródło: Gabriel García Márquez, *Sto lat samotności*, tłum. G. Grudzińska, K. Wojciechowska, Warszawa 2021, s. 177–178.
- Źródło: Gabriel García Márquez, *Sto lat samotności*, tłum. G. Grudzińska, K. Wojciechowska, Warszawa 2021, s. 17.
- Źródło: Aleksandra Podgórnaiak, *Realizm magiczny jako strategia postkolonialna*, „ER(R)GO. Teoria–Literatura–Kultura” 2004, nr 1 (8), s. 189–190.

Magiczny realizm prozy Gabriela Garcíi Márqueza: *Sto lat samotności*

Poszycie lasu tropikalnego
Źródło: Pxhere, domena publiczna.

Tajemnicze przepowiednie, dziwne epidemie, kazirodczne związki, powracające postaci zmarłych, lewitacja i niezwykle wynalazki – wszystko to składa się na mit miasteczka Macondo, które stało się symbolem Ameryki Łacińskiej. To jeden z najwspanialszych mitów stworzonych przez literaturę.

Sto lat samotności jest arcydziełem na skalę światową. Powieść kolumbijskiego pisarza Gabriela Garcíi Márqueza ukazała się w 1967 roku i uważana jest za drugą po *Don Kichocie* najważniejszą książkę w hiszpańskim kręgu kulturowym. Przetłumaczona na 35 języków, sprzedana w ponad 50 milionach egzemplarzy, fascynuje bogactwem fantastycznego świata, niezwykle postaciami w zaklętym kręgu powtarzających się losów. Powieść ta wpłynęła na powstanie nurtu realizmu magicznego i niezwykłą popularność literatury iberoamerykańskiej na całym świecie. Zachwycali się nią pisarze, artyści i prezydenci. W niezwyklej opowieści o powstaniu i upadku Macondo i rodu Buendiów, skazanego na wiek samotności, odbija się burzliwa historia Kolumbii i uniwersalna historia ludzka o poszukiwaniu miłości i zmaganiu się z samym sobą.

Twoje cele

- Dowiesz się, czym jest magiczny realizm.
- Wskażesz cechy prozy G.G. Márqueza.
- Zidentyfikujesz elementy cudowności we fragmencie powieści *Sto lat samotności*.

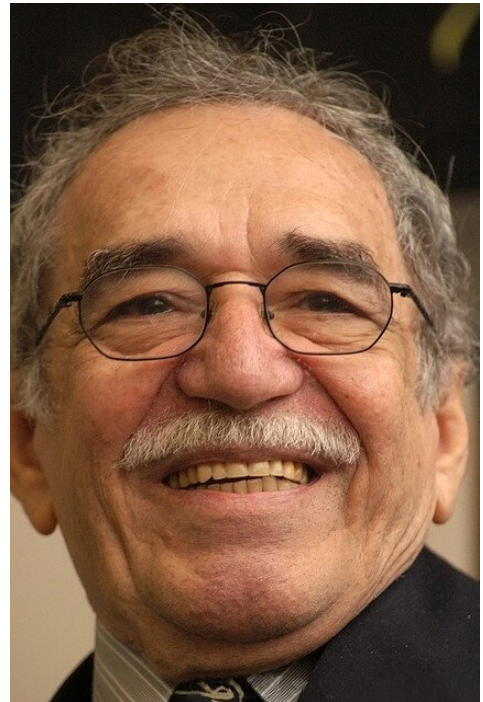
- Określisz konstrukcję czasu i przestrzeni w powieści.

Przeczytaj

O autorze

Gabriel García Márquez urodził się 6 marca 1928 r. w Aracataca (Kolumbia), zmarł 17 kwietnia 2014 r. w Meksyku. Laureat Nagrody Nobla w dziedzinie literatury w 1982 r. Powieści Kolumbijczyka to przykład nurtu zwanego realizmem magicznym – uważa się, że to głównie dzięki nim literatura Ameryki Łacińskiej odniosła międzynarodowy sukces, którego apogeum przypadło na lata 1965–75.

Gabriel García Márquez początkowo pracował w mediach: był korespondentem zagranicznym dzienników „El Espectador” i „El Herald”, a następnie zaangażował się w prowadzenie oddziału kubańskiej agencji prasowej Prensa Latina. W 1973 r. wydał zbiór reportaży *Cuando era feliz e indocumentado*, *dokumentujący pracę w zawodzie reportera*.

Gabriel García Márquez w 2002 r.

Źródło: Jose Lara, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.0.

Jednocześnie G.G. Márquez tworzył fikcję literacką: w czasie studiów prawniczych i dziennikarskich na uniwersytetach w Bogocie i Cartagenie (1947–49) należał do ugrupowania literackiego Grupo de Barranquilla. Efektem tych doświadczeń była publikacja opowiadań i mikropowieści, m.in.: *Szarańcza* (1955), *Nie ma kto pisać do pułkownika* (1957), *Zła godzina* (1962). Akcja opowieści dzieje się w fikcyjnym miasteczku Macondo, będącym metaforą Ameryki Łacińskiej, a zarazem kluczem do późniejszej twórczości Márqueza. W stworzonym przez pisarza świecie kolumbijska rzeczywistość kulturowa, historyczna i geograficzna współistnieje z rzeczywistością magiczną, sączącą się z mitów i legend oraz lokalnych tradycji, [folkloru](#) i wierzeń. Szczytowym osiągnięciem pisarstwa Márqueza jest powieść *Sto lat samotności* (1967, w Polsce wydana w 1974 r.), którą uważa się za najpełniejszy przykład rozwoju kunsztu literackiego kolumbijskiego pisarza. Ta z niezwykłym pietyzmem i epickim rozmachem opowiedziana saga rodu Buendía łączy w całość elementy złożonej rzeczywistości latynoamerykańskiej i wątki fantastyczne (magiczne), a jednocześnie może być odczytana jako metafora losów współczesnego człowieka.

Realizm magiczny

Realizm magiczny jako strategia postkolonialna

Gatunek literacki zwany realizmem magicznym od dłuższego czasu budzi kontrowersje wśród badaczy literatury zarówno pod względem teoretycznym, jak i historycznym. Jedni określają ten termin jako tautologię i pleonazm (Emir R. Monegal), dla innych – jak Wendy B. Farris – realizm magiczny to „druga młodość powieści”.

Pomimo iż przyjęło się traktować realizm magiczny jako zjawisko literackie zapoczątkowane w latach sześćdziesiątych przez pisarzy iberoamerykańskich, jego początki (przynajmniej nominalnie) sięgają do lat międzywojennych. Termin został użyty po raz pierwszy w kontekście malarstwa przez niemieckiego historyka sztuki Franza Roha w książce *Nach Expressionismus. Magischer Realismus. Probleme der neuesten Europäischen Malerei* (wyd. 1927).

W kontekście literackim fundamentalne znaczenie miał esej Angela Flores *Magical Realism In Spanish American Fiction* (1955), w którym po raz pierwszy podjęto próbę zdefiniowania tego zjawiska literackiego. Pomimo pozornej jasności tego terminu, wielu krytyków uważa, że jest on zbyt ogólnikowy, przede wszystkim za sprawą niejasnego przymiotnika „magiczny”. Stąd wielość definicji, które niejednokrotnie pozostają w sprzeczności z sobą. Jeśli dla jednych „magiczność” polega na specyficznym postrzeganiu rzeczywistości, dla innych jest to tylko i wyłącznie sposób narracji. (...) przytoczmy definicję, którą Akademia Szwedzka uzasadniła przyznanie nagrody Nobla Marquezowi, podkreślając, że w jego powieściach „elementy fantastyczne i realistyczne łączą się w złożony świat poezji, odbijającej życie i konflikty całego kontynentu.” Podążając tym tropem, większość krytyki definiuje ten prąd w powieści jako narrację, w której to, co nadprzyrodzone i tajemnicze, nie jest przeciwstawione światu doświadczenia codziennego jako osobna sfera rzeczywistości, lecz stanowi jego integralną część składową. Steven Slemon zauważył, że realizm magiczny wydaje się pojawiać najczęściej w kulturach usytuowanych na peryferiach dominujących

tradycji literackich. Ponieważ, z definicji, realizm magiczny zakłada wzajemne ścieranie się kultur, światów – realnego i magicznego, literatura postkolonialna okazała się być żyzną glebą dla tego rodzaju twórczości. Propagując wielokulturowość, realizm magiczny – zdaniem niektórych krytyków – stanowi ważne odgałęzienie literackiego postmodernizmu. W latach osiemdziesiątych realizm magiczny stał się najmodniejszym i najczęściej przywoływanym przez światową krytykę literacką określeniem. Jednakże w 1992 roku magazyn „GQ” obwieścił, że termin „realizm magiczny” wyszedł z mody i nie wypada go używać w kręgach intelektualistów. Okazuje się jednak, że ten arbitralny sąd nie przekonał wielu, gdyż zjawisko, o którym mowa, nieustannie jest przedmiotem sporów, dysput, polemik i konferencji literackich.

Źródło: Aleksandra Podgórnjak, *Realizm magiczny jako strategia postkolonialna*, „ER(R)GO. Teoria–Literatura–Kultura” 2004, nr 1 (8), s. 189–190.

((Małgorzata Gaszyńska-Magiera

Po latach o boomie. Wokół serii „Proza iberoamerykańska”

[...] obecność prozy iberoamerykańskiej w Polsce u schyłku epoki realnego socjalizmu stała się istotnym czynnikiem współtworzącym kulturę literacką lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych. Wśród najgłośniejszych i jednocześnie najważniejszych z tej perspektywy twórców pochodzących z Ameryki Łacińskiej zostali wymienieni: Jorge Luis Borges, Julio Cortázar, Alejo Carpentier, Mario Vargas Llosa, Gabriel García Márquez, José Lezama Lima, a także José Donoso, Ernesto Sábato i Carlos Fuentes.

Popularność tej literatury okazała się czymś więcej niż przelotną modą. Z jednej strony wyraźnie zmodyfikowała gusty i poszerzyła kompetencję literacką polskich czytelników, którzy zetknęli się z poetyką dzieła otwartego i w konsekwencji zaakceptowali odejście od dotychczas dominującej tradycyjnej, realistycznej formy powieści. Wzrosły ponadto ich wymagania wobec tego gatunku: zaczęto bowiem znów postrzegać powieść nie tylko jako formę mniej lub

bardziej wyrafinowanej rozrywki intelektualnej, ale przede wszystkim jako sposób wypowiedzania się o sprawach istotnych.

Siła oddziaływania utworów pisarzy latynoamerykańskich była tak duża, że „kto przeczytał te utwory, był odtąd dożgonnie poróżniony z wszelką literacką mizериą, pretensjonalnością, nieistotnością”.

Z drugiej strony znajomość prozy iberoamerykańskiej wywarła piętno na twórczości pokolenia pisarzy polskich debiutujących

na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych. Jarosław Klejnocki i Jerzy Sosnowski zauważają tutaj „ślady lektur modnych, czytanych i nagłaśnianych w Polsce w latach

1979–1985, tj. mniej więcej w okresie nauki licealnej czy szerzej – w okresie dorastania”. Obok powieści Johna Fowlesa, Johna Bartha i Josepha Hellera, takie ślady miały zostawić także utwory Cortáзара, Borgesa, Garcíi Márqueza. I tak tytułowy Prawiek z powieści Olgi Tokarczuk recenzenci porównywali z Márquezowskim Macondo.

O książkach Izabeli Filipiak pisano, że autorka posługuje się konwencją realizmu magicznego. Polecając zbiór opowiadań Pawła Huellego, wydawca cytował wypowiedź Jana Kotta: W *Czasie przeprowadzki* Huellego są zawsze dwa dna i dlatego jego realizm nazywano magicznym”.

Można zatem przyjąć, że zjawisko zwane boomem literatury iberoamerykańskiej miało istotny wpływ na przemiany, jakim uległa zarówno polska proza, jak i świadomość czytelnicza w ostatnich dekadach ubiegłego stulecia.

Źródło: Małgorzata Gaszyńska-Magiera, *Po latach o boomie. Wokół serii „Proza iberoamerykańska”, „Przekładaniec”* 2010, nr 21, s. 196–197.

Słownik

folklor

(ang. *folklore*) – symboliczno-artystyczna dziedzina kultury ludowej

realizm magiczny

(niem. *magischer Realismus* – realizm magiczny) – tendencja estetyczna, która skryształizowała się jako wyrazisty prąd w XX-wiecznych literaturach europejskich i latynoamerykańskich, łącząc w konstrukcjach przedstawianej rzeczywistości elementy

realizmu, fantastyki i groteski z analizami psychiki i podświadomości powieściowych postaci oraz z eksponowaniem symboliki obyczajów, sfery irracjonalnych wierzeń i egzotyki miejscowego folkloru

saga

cykl powieściowy, często przedstawiający dzieje rodu na tle przemian społecznych i historycznych

Film

Polecenie 1

Wysłuchaj wykładu dr. Aleksandra Trojanowskiego, iberysty. Scharakteryzuj magiczność prozy G.G. Marqueza, wskaż jej źródła.

Film dostępny pod adresem </preview/resource/Rh7Trsm4waz4q>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem Metafizyczny świat w prozie Márquez'a część pierwsza.

Polecenie 2

Wypisz elementy mityczne w opowieści o historii rodu Buendía.

Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z drugą częścią wykładu dr. Aleksandra Trojanowskiego. Wymień różnice między realizmem magicznym a literaturą fantasy.

Film dostępny pod adresem </preview/resource/R6GMAKljmlzMj>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem Metafizyczny świat w prozie Márquez'a część druga.

Polecenie 2

Określ, jaki jest związek między powstaniem nurtu realizmu magicznego a historią Ameryki Łacińskiej.

Polecenie 3

Wyjaśnij metaforyczny sens tytułu powieści *Sto lat samotności*.

Ćwiczenie 1

Zapoznaj się z przytoczonym fragmentem powieści *Sto lat samotności*. Wskaż w tym fragmencie elementy magiczności. W jaki sposób pisarz zestawia ze sobą dwa porządki: realny i fantastyczny?

((Gabriel García Márquez

Sto lat samotności

W mrocznym domu samotna wdowa, która niegdyś była powierniczką jego tłumionych uczuć do Remedios i której upór uratował mu życie, była widmem przeszłości. Zamknięta w czerni aż po przeguby rąk, z sercem zmienionym w popiół, nic prawie nie wiedziała o wojnie. Pułkownik Aureliano Buendía miał wrażenie, że fluoryzujący blask jej kości prześwieca przez skórę, a ona sama porusza się w jakiejś atmosferze sztucznych ogní w zatęchłym powietrzu, gdzie jeszcze przetrwał zapach prochu. Zaczął od perswazji, radził, żeby złagodziła żalobę, przewietrzyła dom i przebaczyła całemu światu śmierć Josego Arcadia. Ale Rebeka była już z dala od wszelkich marności tego świata. Po daremnym szukaniu w smaku ziemi, w perfumowanych listach Pietra Crespiego, w burzliwym łóżu swego męża, znalazła spokój w tym domu, gdzie bezustannie przywoływane wspomnienia przybrały postać niemal dotykálną i niby-ludzkie istoty błędziły po zamkniętych pokojach. Sztywno wyprostowana w swym wiklinowym fotelu na biegunach, patrząc na pułkownika Aureliana Buendíę tak, jakby to on był widmem przeszłości, Rebeka nawet nie drgnęła na wiadomość, że zagarnięte przez Josego Arcadia ziemie zostaną zwrócone prawowitym właścicielom.

Ćwiczenie 2

Określ konstrukcję czasu i miejsca w poniższym fragmencie powieści. Czy są one jasno zdefiniowane? Czy należą do różnych porządków?

((Gabriel García Márquez

Sto lat samotności

José Arcadio Buendía nie znał zupełnie geografii swojego rejonu. Wiedział, że na wschodzie rozciąga się łańcuch nieprzebytych gór, a za górami stare miasto Riohacha, gdzie w minionej epoce – jak opowiadał jego dziadek, pierwszy Aureliano Buendía – sir Francis Drake polował z armatami na kajmany, które potem kazał wypychać słomą i posyłał w podarunku królowej Elżbiecie. W młodości on i jego ludzie, wraz z żonami, dziećmi, zwierzętami i całym dobytkiem, przeszli przez góry, szukając dojścia do morza, lecz po dwudziestu sześciu miesiącach zaniechali dalszej wędrówki i założyli Macondo, aby uniknąć trudów powrotu. Toteż droga na wschód ich nie interesowała, bo mogła prowadzić tylko w przeszłość. Na południu były bagna pokryte wiekową warstwą roślinności i olbrzymi świat moczarów, który, jak zapewniali Cyganie, nie miał granic. Wielkie moczary na zachodzie łączyły się z bezkresnym rozlewiskiem wody, zamieszkanym przez ssaki o miękkiej skórze, z głową i torsem kobiety.

Źródło: Gabriel García Márquez, *Sto lat samotności*, tłum. G. Grudzińska, K. Wojciechowska, Warszawa 2021, s. 17.

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Magiczny realizm prozy Gabriela Garcíi Márqueza: *Sto lat samotności*

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

IV. Samokształcenie.

- 1) rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

Zakres rozszerzony

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

- 5) rozpoznaje mitologizację i demitologizację w utworach literackich, rozumie ich uniwersalny charakter oraz rolę w interpretacji;
- 7) określa przemiany konwencji i ich przenikanie się w utworach literackich; rozpoznaje odmiany synkretyzmu (rodzajowego, gatunkowego) oraz interpretuje jego znaczenie;

Lektura uzupełniająca

- 20) wybrana powieść polska i obca z XX lub XXI wieku;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- charakteryzuje założenia realizmu magicznego w literaturze,
- na podstawie wykładu eksperta identyfikuje źródła magiczności w prozie G.G. Márqueza.
- wskazuje elementy magiczne w przytoczonym fragmencie *Stu lat samotności* G.G. Márqueza,
- określa konstrukcję czasu i przestrzeni w powieści.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.
2. Nauczyciel proponuje, by zainteresowane osoby przygotowały prezentacje na następujące tematy: 1. Realizm magiczny w malarstwie; 2. Realizm magiczny w fotografii, 3. Realizm magiczny w muzyce. Inne osoby przygotowują własne kolaże inspirowane nurtem realizmu magicznego w literaturze. Nauczyciel może podpowiedzieć, by uczniowie wyszukali w internecie prace następujących polskich artystów: Piotr Kłosek, Jacek Szykarczuk, Tomasz Sętowski, Jacek Yerka.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel udostępnia uczniom salę lekcyjną, tak by mogli przed zajęciami rozmieścić w niej przygotowane kolaże; będą stanowiły ilustrację lekcji.
2. Zajęcia rozpoczynają się od obejrzenia przygotowanych przez uczniów prac. Ich autorzy mogą je skomentować, a widzowie zadawać pytania, np. o źródło inspiracji. Następnie nauczyciel prosi, by swoje prezentacje przedstawiły osoby, które zajmowały się realizmem magicznym w sztuce. Widzowie znów mogą zadawać pytania i dyskutować z autorami.
Później na tablicy pojawia się hasło „realizm magiczny” i uczniowie wspólnie tworzą wokół niego mapę skojarzeń, wykorzystując informacje z bloku tekstowego oraz z przedstawionych prezentacji.
3. Podanie celu i tematu zajęć.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel prosi, by uczniowie podzielili się na dwie grupy. Osoby z grupy pierwszej oglądają pierwszą część wykładu dr. A Trojanowskiego, a członkowie drugiej grupy – drugą część. Grupa pierwsza wykonuje polecenia 1. i 2. ze swojej sekcji, grupa druga – polecenia 1. i 2. związane z drugą częścią wykładu.

Po upływie ustalonego czasu wskazane osoby przedstawiają propozycje odpowiedzi, a nauczyciel weryfikuje ich poprawność. Następnie grupa pierwsza rozwiązuje ćw. 1., a grupa druga – ćw. 2. z drugiej części filmu.

Faza podsumowująca:

1. W podsumowaniu lekcji nauczyciel prosi, by uczniowie odpowiedzieli na pytanie:
Dlaczego ludzie (i literatura) poszukują innych światów niż realny?

Praca domowa:

1. Wyjaśnij metaforyczny sens tytułu powieści *Sto lat samotności*. Zredaguj kilkuzdaniową wypowiedź pisemną.

Materiały pomocnicze:

- Tomasz Pindel, *Realizm magiczny. Przewodnik (praktyczny)*, Kraków 2014.
- Strona [www Muzeum Magicznego Realizmu „Ochorowiczówka”](http://www.muzeummagicznego realizmu.pl).

Wskazówki metodyczne

- W nawiązaniu do lekcji o realizmie magicznym w literaturze nauczyciel może przeprowadzić zajęcia na temat realizmu magicznego w filmie: Inspiracje religijne i kulturowe Jana Jakuba Kolskiego *Jańcio Wodnik*.